

Ks. dr Łukasz Darowski SDS, SBP 341

NARRACYJNY MODEL ODKRYWANIA TOŻSAMOŚCI JEZUSA W J 1,35-51

Celem Ewangelii według św. Jana jest doprowadzenie czytelnika do życia dzięki wierze poprzez głębokie poznanie prawdziwej tożsamości Jezusa. Jest to wyraźnie przedstawione w pierwszym epilogu, gdzie narrator stwierdza: „Te zaś [znaki] zapisano, abyście wierzyli, że Jezus jest Mesjaszem, Synem Bożym, i abyście wierząc mieli życie w imię Jego” (J 20,31). Tak jasno sprecyzowany cel przenika całą Ewangelię i rodzi pytania: W jaki sposób czytelnik może odkryć kim jest Jezus? Czy istnieją jakieś konkretne wzorce, modele umożliwiające poznanie Jezusa?

Powyższe pytania wpisują się w temat charakterystyki postaci, która w ostatnich latach stała się popularna wśród biblistów, szczególnie w odniesieniu do czwartej Ewangelii. Impulsem do podjęcia tej tematyki była książka R. Alana Culpeppera z 1983 roku pod tytułem *Anatomy of the Fourth Gospel*¹. W swoim przełomowym dziele autor jako pierwszy spojrzął na całą Ewangelię Jana z punktu widzenia literackiego. Krótko przedstawił swoją metodę charakterystyki postaci i przeanalizował nią całą Ewangelię. Culpepper wskazał na relację pomiędzy postaciami uczniów a czytelnikiem. W świetle metody narracyjnej jest to relacja modelowa. Uczniowie jako grupa, ale także indywidualnie, są wzorami do naśladowania. „Nie są przykładami idealnej wiary, ale pozytywnych reakcji i typowych nieporozumień”². Praca Culpeppera otworzyła nowe horyzonty badań i dała początek szerokiej fali opracowań. Większość z nich jest fragmentaryczna,

---

¹ R.A. Culpepper, *Anatomy of the Fourth Gospel. A Study in Literary Design*, Philadelphia 1983.

² Tamże, s. 115.

gdyż dotyczy jedynie wąskiej grupy postaci³, ale w ostatnich latach powstały również prace syntetyczne. Christopher Skinner w 2013 roku zredagował pracę zbiorową⁴, w której wybitni naukowcy opracowali najważniejsze zagadnienia w temacie teorii charakterystyki postaci oraz dokonali zbioru szkiców wybranych postaci ewangelijnych⁵. W tym samym roku grupa redaktorów wydała pozycję charakteryzującą wszystkie osoby w Janowej narracji, które spotykają się z Jezusem (jest ich 70), ale bez zastosowania jednolitej metody badawczej⁶. Dopiero Cornelis Bennema⁷ połączył kompleksowe podejście z precyzyjną metodologią, dzięki którym wykazał, że każda postać ewangelijna nie może być pojmowana jedynie jako „typ”, w którym czytelnik może odnaleźć postawę wiary lub niewiary w Jezusa, ale powinna być postrzegana jako model lub paradygmat zawierający szeroki wachlarz cech, z którymi czytelnik może się utożsamić⁸. Dzięki wnioskowi Bennemy można odpowiedzieć na pytanie: „W jaki sposób uczniowie w czwartej Ewangelii odkrywają tożsamość Jezusa?” i opisać ich funkcję modelową w odniesieniu do czytelnika.

Tak postawiony problem stał się podstawą pracy doktorskiej napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Henryka Witczyka przy współpracy ks. dra Mar-

³ Zob. m.in.: A.D. Myers, *Characterizing Jesus. A Rhetorical Analysis on the Fourth Gospel's Use of Scripture in its Presentation of Jesus*, LNTS 458, New York 2012, s. 42-61; S.E. Hulen, *Imperfect Believers. Ambiguous Characters in the Gospel of John*, Louisville, KY 2009; J.M. Howard, *The Significance of Minor Characters in the Gospel of John*, Bibliotheca Sacra 163/2006 nr 649, s. 63-78; J.-A.A. Brant, *Dialogue and Drama. Elements of Greek Tragedy in the Fourth Gospel*, Peabody, MA 2004, s. 159-232; J.L. Resseguie, *The Strange Gospel. Narrative Design and Point of View in John*, BIS 56, Leiden 2001; D.R. Beck, *The Discipleship Paradigm. Readers and Anonymous Characters in the Fourth Gospel*, Leiden 1997; D.F. Tolmie, *Jesus' Farewell to the Disciples. John 13:1-17:26 in Narratological Perspective*, BIS 12, Leiden 1995; R.F. Collins, *From John to the Beloved Disciple: An Essay on Johannine Characters*, Interpretation 49/1995 nr 4, s. 359-369; M.W.G. Stibbe, *John's Gospel*, NTR, London – New York 1994, s. 90-96, 121-125; tenże, *John*, Sheffield 1993; tenże, *John as Storyteller. Narrative Criticism and the Fourth Gospel*, SNTSMS 73, Cambridge 1992, s. 97-99, 106-113, 119. Zob. szerzej w: Ł. Darowski, *Modele odkrywania tożsamości Jezusa w J 1,19 – 2,11*, Dys. KUL, Lublin 2016, s. 7-51.

⁴ C.W. Skinner (red.), *Characters and Characterization in the Gospel of John*, LNTS 461, New York 2013.

⁵ Wybrane postacie to: Bóg, Jan Chrzciciel, Nikodem, Samarytanka, Marta i Maria, Umiłowany Uczeń, oraz Piłat.

⁶ S.A. Hunt, D.F. Tolmie, R. Zimmermann (red.), *Character Studies in the Fourth Gospel. Narrative Approaches to Seventy Figures in John*, WUNT 314, Tübingen 2013.

⁷ C. Bennema, *Encountering Jesus. Character Studies in the Gospel of John*, Milton Keynes 2014.

⁸ Zob. tamże, s. 367.

cina Kowalskiego, a obronionej 27 września 2016 na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim im. Jana Pawła II – Ł. DAROWSKI, *Modele odkrywania tożsamości Jezusa w J 1,19 – 2,11*, Dys. KUL, Lublin 2016. Obszar badań niniejszej dysertacji został zawężony do pierwszego tygodnia publicznej działalności Jezusa opisanego w J 1,19 – 2,11⁹, ponieważ w tym fragmencie zawarty został wyraźny opis odkrywczej drogi prowadzącej do Jezusa podjętej przez konkretne osoby: Jana Chrzciciela (1,19-34), indywidualnych uczniów (1,35-51) oraz wspólnotę wierzących podczas wesela w Kanie Galilejskiej (2,1-11). Ponadto, zastosowanie wyjątkowo licznych tytułów chrystologicznych¹⁰ w tak krótkim fragmencie potwierdza, że autor Ewangelii właśnie tam wskazuje w jaki sposób Jan Chrzciciel i uczniowie odkrywają prawdziwą tożsamość Jezusa. W aspekcie metodologicznym, dysertacja wykorzystuje nie tylko podstawowe elementy metody historyczno-krytycznej¹¹, ale przede wszystkim elementy metody narracyjnej – analizę akcji, czasu, narratora i postaci¹².

Dysertacja wyodrębnia trzy modele odkrywania tożsamości Jezusa wynikające z podziału badanego tekstu na trzy części. (1) Pierwszym modelem jest model świadka, który reprezentuje Jan Chrzciciel¹³ (1,19-34). (2) Drugi to model indywidualny, który reprezentują konkretni uczniowie spotykający Jezusa (1,35-51). (3) Ostatnim jest model eklezyjalny, w którym uczniowie odkrywają

⁹ Istnieje duża różnorodność w podejściu biblistów do delimitacji badanego tekstu. Zob. przegląd stosowanych delimitacji w: tamże, s. 58. Analiza znaczników miejsca, czasu, postaci i tematu przewodniego ukazuje jednak spójność opowiadania opisanego w J 1,19 – 2,11. Zob. tamże, s. 59-64.

¹⁰ „Baranek Boży” (ww. 29.36), „Syn Boży” (w. 34 – większość manuskryptów, w. 49), „Wybraniec Boży” (w. 34 – część manuskryptów), „Mesjasz” (w. 41, por. w. 45), „Król Izraela” (w. 49), „Syn Człowieczy” (w. 51). Pełną listę tytułów Jezusa w czwartej Ewangelii podaje R. Schnackenburg, *The Gospel according to St John. Commentary on Chapters 13-21*, New York 1975, 1982, t. III, s. 507-509.

¹¹ Tymi elementami są: delimitacja tekstu, określenie kompozycji literackiej, kontekstu, gatunku literackiego, oraz krytyka, przekład i struktura tekstu. Są one opracowane na podstawie pozycji: W. Egger, *Methodenlehre zum Neuen Testament. Einführung in linguistische und historisch-kritische Methoden*, Freiburg 1987. Posługujemy się tłumaczeniem angielskim: tenże, *How to Read the New Testament. An Introduction to Linguistic and Historical-Critical Methodology*, Peabody, MA 1996.

¹² Zob. D. Marguerat, Y. Bourquin, *How to Read Bible Stories. An Introduction to Narrative Criticism*, London 1999. Metoda narracyjna opisana jest także w literaturze polskiej: R. Bartnicki, K. Klósek, *Metody interpretacji Nowego Testamentu*, Kraków 2013; S. Szymik, *Współczesne modele egzegezy biblijnej*, Lublin 2013.

¹³ Termin „Chrzciciel” nie występuje w czwartej Ewangelii, ale został tu wprowadzony dla przejrzystości.

swoją wiarę poprzez pośrednictwo Kościoła, który reprezentuje Matka Jezusa oraz słudzy wypełniający dokładnie Jego słowa. W niniejszym referacie zostaną przedstawione wnioski dotyczące drugiego modelu odkrywania tożsamości Jezusa, czyli modelu ucznia.

1. Elementy modelu ucznia

Model ucznia zawarty w J 1,35-51 określa drogę, która prowadzi czytelnika do odkrycia kim jest Jezus. Kluczową rolę na tej drodze odgrywają konkretne postacie w tekście, począwszy od dwóch anonimowych uczniów Jana, a kończąc na Natanaelu. Mają one charakter paradygmatyczny nie tylko dlatego, że ukazują istotne elementy procesu poznawania Jezusa (anonimowi uczniowie Jana), ale także dlatego, że kształtują właściwe ich rozumienie za pomocą koncentrowania uwagi czytelnika na konkretnym aspekcie modelowej drogi (uczniowie wymienieni z imienia – Andrzej, Szymon Piotr, Filip i Natanael)¹⁴.

Przypatrzmy się zatem bliżej modelowi ucznia na podstawie fragmentu J 1,35-39, który wskazuje na paradygmatyczną funkcję dwóch anonimowych uczniów Jana Chrzciciela:

„Nazajutrz Jan stał [tam] ponownie wraz z dwoma swoimi uczniami. A gdy zobaczył przechodzącego Jezusa, rzekł: «Oto Baranek Boży». Dwaj uczniowie usłyszeli, jak mówił, i poszli za Jezusem. Jezus zaś odwróciwszy się i ujrawszy ich idących za sobą, rzekł do nich: «Czego szukacie?» Oni powiedzieli do Niego: «Rabbi! – to znaczy nauczycielu – gdzie

---

¹⁴ W swoich badaniach biblisty starali się w różny sposób wyjaśnić różnicę pomiędzy anonimowymi i imiennymi uczniami w J 1,35-51. Matthew Vellanical zwraca uwagę na stale pogłębiające się doświadczenie Jezusa w: *'Discipleship' according to the Gospel of John*, Jeevadhara 10/1980 nr 56, s. 131-147. Raymond F. Collins podkreśla modelowy wymiar anonimowych uczniów w: *These Things Have Been Written. Studies on the Fourth Gospel*, Louvain Theological & Pastoral Monographs 2, Louvain – Grand Rapids, MI 1990, s. 48. Według kryteriów Williama Hulitta Gloera modelem autentycznego ucznia w J 1,19-51 jest jedynie postać Jana Chrzciciela, natomiast inni uczniowie (Andrzeja, Piotra, Filipa i Natanaela) wykazują pewne braki w „byciu uczniem”. Zob. W.H. Gloer, *'Come and See': Disciples and Discipleship in the Fourth Gospel*, w: *Perspectives on John. Methods and Interpretation in the Fourth Gospel* (red. R.B. Sloan, M.C. Parsons) Lewinston, NY 1993, s. 269-301. Zob. *status quaestionis* dotyczący tematu bycia uczniem w czwartej Ewangelii w: Ł. Darowski, *Modele*, s. 25-37.

mieszka?» Odpowiedział im: «Chodźcie, a zobaczycie». Poszli więc i zobaczyli, gdzie mieszka, i tego dnia pozostali u Niego. Było to około godziny dziesiątej»¹⁵.

Przeprowadzenie analizy postaci badanego fragmentu pozwoliło stwierdzić, że główne elementy procesu poznawania Jezusa zostały ukazane za pomocą dwóch anonimowych uczniów Jana Chrzciciela¹⁶. Te trzy elementy to: świadectwo, osobiste spotkanie z Jezusem i odkrycie Jego tożsamości. (1) Pierwszym elementem tego procesu jest świadectwo. Jego istotną funkcją jest doprowadzenie do osobistego spotkania z Jezusem. Świadkiem jest tutaj Jan Chrzciciel, który wskazuje na Jezusa i stwierdza: „Oto Baranek Boży” (w. 36). Anonimowi uczniowie prezentują wzorcową odpowiedź na świadectwo Jana: „*usłyszeli* jak mówił i *poszli za Jezusem*” (w. 37). (2) Drugim elementem procesu jest samo spotkanie z Jezusem. Istotne na tym etapie są: miłująca inicjatywa Jezusa oraz otwartość Jego rozmówców na głęboką relację z Nim. Anonimowi uczniowie najpierw doświadczają Jezusowego zwrócenia się w ich kierunku, czują na sobie Jego przenikliwe spojrzenie i słyszą fundamentalne pytanie: „Czego szukacie?” (w. 38). Ich odpowiedź charakteryzuje się szczerym pragnieniem osobistego poznania Go. Mówią: „Nauczycielu, gdzie mieszka?” (w. 39). W ten sposób otwierają się na Jezusa i tworzą przestrzeń do ostatniego etapu swojej drogi do Niego. (3) Tym ostatnim i najważniejszym elementem drogi ucznia jest odkrycie tożsamości Jezusa. To odkrycie dokonuje się tylko w głębokim, osobistym spotkaniu z Nim. Ewangelista podkreśla ten wyjątkowy moment, którego dokładna godzina wyryła się w pamięci uczniów na zawsze: „Poszli więc i zobaczyli, gdzie mieszka, i tego dnia pozostali u Niego. Było to około godziny dziesiątej” (w. 39)¹⁷.

Warto zauważyć, że autentyczne odkrycie tożsamości Jezusa przejawia się poprzez dawanie świadectwa. Wzorcową postacią tego etapu jest jeden z dwóch uczniów Jana Chrzciciela, który odkrył kim jest Jezus w osobistym spotkaniu z Nim „około godziny dziesiątej” (w. 39). Zaraz po tym wydarzeniu zostaje przez narratorkę zidentyfikowany jako Andrzej i staje się świadkiem dla swojego brata Szymona. Świadectwo Andrzeja jest z jednej strony owocem odkrycia tożsamości Jezusa, który charakteryzuje ostatni etap modelu („Znaleźliśmy Mesjasza”

¹⁵ Tłumaczenie autorskie. Zob. krytykę tekstu i uzasadnienie przekładu w: tamże, s. 141-151.

¹⁶ Zob. Ł. Darowski, *Modele*, s. 185-186. Por. G.T. Manning, *The Disciples of John (the Baptist): Hearers of John, Followers of Jesus*, w: *Character Studies*, s. 128.

¹⁷ Zob. Ł. Darowski, *Modele*, s. 195-196.

– w. 41), a z drugiej strony staje się świadectwem prowadzącym do spotkania z Jezusem kolejnego ucznia („I przyprowadził go do Jezusa” – w. 42), które charakteryzuje pierwszy etap modelu. W ten sposób etap odkrycia tożsamości Jezusa, który jest ostatnim elementem modelu, staje się równocześnie etapem dawania świadectwa, a więc nawiązuje do pierwszego elementu modelu. Odkrycie tożsamości Jezusa staje się więc okazją do dawania o Nim świadectwa kolejnej osobie, która wkracza na swoją osobistą drogę poznawania Mesjasza. W ten sposób łączą się ze sobą ogniwa modelowego łańcucha świadectw¹⁸.

2. Ucieleśnienie modelu poprzez imienne postacie uczniów

Kolejne imienne postacie pojawiające się w tekście (Andrzej, Szymon Piotr, Filip i Natanael) akcentują i rozwijają jeden z powyższych trzech elementów modelu. Warto zaznaczyć, że czytelnik otrzymał kryteria do oceny tych indywidualnych postaci właśnie w opisie idealnej postawy dwóch uczniów Jana.

Andrzej

Pierwszą imienną postacią jest Andrzej. Choć należy on również do grupy uczniów Jana Chrzciciela, to jednak jako postać zidentyfikowana imiennie akcentuje on wyraźnie element świadectwa, które prowadzi do Jezusa. Jako idealny świadek, Andrzej rozwija następujące cechy: (a) pierwsza to łączność z poprzednim świadkiem (Janem Chrzcicielem); (b) druga to głębokie poznanie tożsamości Jezusa („Znaleźliśmy Mesjasza” – w. 41) poprzez osobiste spotkanie z Nim („Było to około godziny dziesiątej” – w. 39); (c) trzecia cecha to braterska relacja z odbiorcą swojego świadectwa (Szymonem), z którym łączy go wspólne oczekiwania mesjańskie; (d) czwartą cechą jest intensywny, wewnętrzny imperatyw doprowadzenia brata do Jezusa. Wyraża się on poprzez nagromadzenie słów: „znalazł go”, „najpierw”, „swego brata”, „przyprowadził go”; (e) piątą cechą są słowa świadectwa wyrażające mesjańską tożsamość Jezusa: (Εὐρήκαμεν τὸν Μεσίαν – „Znaleźliśmy Mesjasza” – w. 41). Warto zauważyć, że samo spotkanie Andrzeja z Jezusem już po zmianie imienia (drugi element modelu) oraz

¹⁸ Zob. tenże, s. 196. Egzegeci nazywają ten zabieg ewangelisty „reakcją łańcuchową” (ang. *chain reaction*). Zob. M.C. de Boer, *Andrew: The First Link in the Chain*, w: *Character Studies*, s. 142; T.L. Brodie, *The Gospel according to John. A Literary and Theological Commentary*, New York 1993, s. 159.

moment odkrycia Jego tożsamości (trzeci element modelu) pozostają tutaj poza zainteresowaniem autora czwartej Ewangelii¹⁹.

Szymon Piotr

Kolejną wymienioną z imienia postacią w tekście jest Szymon Piotr. Z perspektywy trzech wyodrębnionych elementów modelu ucznia Szymon nie akcentuje wyraźnie pierwszego elementu świadectwa, ponieważ nie słucha (ἀκούω) Andrzeja-świadka i sam nie przychodzi (ἀκολουθέω) do Jezusa. Ponadto Szymon nie akcentuje również trzeciego elementu odkrycia tożsamości Jezusa, ponieważ nie staje się świadkiem dla następnego ucznia. Pozostaje zatem położenie akcentu na drugi element modelu – spotkanie z Jezusem, w którym postać Szymona rozwija następujące cechy: (a) kluczową inicjatywę świadka – Andrzeja, który „przyprowadził go do Jezusa” (w. 42); (b) miłującą inicjatywę Jezusa, który „wejrzał na niego” (ἐμβλέψας αὐτῶν – w. 42); (c) głębokie poznanie ucznia dotyczące jego przeszłości – „syn Jana”, teraźniejszości – „Ty jesteś Szymon” i przyszłości – „Ty będziesz nazywany Kefas” (w. 42). W ten sposób postać biernego Szymona akcentuje i rozwija istotną rolę świadka i samego Jezusa z perspektywy spotykającego się z Nim ucznia²⁰.

Filip

Następną postacią akcentującą konkretny element modelu ucznia jest Filip, który łączy w sobie charakterystyczne cechy poprzednich uczniów: Andrzeja i Szymona. (a) Podobnie jak Szymon, postać Filipa poprzez swoją bierność w pierwszej części opisu (ww. 43-44) uwypukla element świadectwa, ale w przeciwieństwie do opisu Szymona przyprowadzonego przez Andrzeja, Jezus bezpośrednio znajduje i powołuje Filipa. Zatem tutaj nową charakterystyczną cechą etapu świadectwa staje się możliwość braku ludzkiego świadka w spotkaniu z Jezusem. Nie oznacza to jednak oderwania od czynnika ludzkiego na drodze poznawania Jezusa, skoro już w kolejnym zdaniu (w. 44) narrator podkreśla łączność Filipa

¹⁹ Zob. Ł. Darowski, *Modele*, s. 163-164, 186-188, 196.

²⁰ Zob. tamże, s. 163-166, 188, 197. Por. charakterystykę postaci Piotra w całej Ewangelii Jana: C. Bennema, *Encountering Jesus*, s. 111-126; M. Labahn, *Simon Peter: An Ambiguous Character and His Narrative Career*, w: *Character Studies*, s. 151-167; C.W. Skinner, *Misunderstanding, Christology, and Johannine Characterization: Reading John's Characters through the Lens of the Prologue*, w: *Characters and Characterization*, s. 118-126.

z dotychczasową grupą uczniów pochodzących z Betsaidy. Wydaje się zatem, że postać Filipa wskazuje na pewną elastyczność w rozumieniu etapu świadectwa, które dopuszcza pierwsze, bezpośrednie spotkanie z Jezusem (bez udziału ludzkiego świadka), ale jednocześnie podkreśla konieczną, późniejszą łączności z tymi, którzy już Jezusa poznali. (b) W drugiej części opisu Filipa (ww. 45-46) staje się on świadkiem dla Natanaela, podobnie jak Andrzej dla Szymona („znalazł Natanaela” i dał świadectwo: „Znaleźliśmy Tego, o którym pisał Mojżesz w Prawie i Prorocy” – w. 45; por. w. 41). Zaakcentowany w ten sposób element świadectwa zostaje jednak wzbogacony w przypadku Filipa o kolejną cechę. Wewnątrz modelowej ramy od momentu „usłyszeli” do „poszli za Nim” znajduje się krótka wymiana zdań pomiędzy Filipem a krytycznie myślącym Natanaelem (w. 46), która podkreśla, że rolą świadka jest nie tyle intelektualna dyskusja o tożsamości Jezusa, co samo wskazanie na Niego – „Chodź i zobacz!” (w. 46)²¹.

Natanael

Ostatnim uczniem występującym w badanym tekście jest wspomniany już Natanael, który jako najbardziej rozwinięta narracyjnie postać akcentuje i rozwija przede wszystkim trzeci element modelu, czyli samo odkrywanie tożsamości Jezusa. Nie oznacza to jednak, że pierwsze dwa elementy modelu (świadectwo i spotkanie z Jezusem) zostały całkowicie pominięte lub zdeprecjonowane. (a) Pierwszy z nich (świadectwo) pojawia się w opisie Natanaela z perspektywy odbiorcy. Chociaż nie jest on nigdy przedstawiony jako świadek, to jednak przyjmuje świadectwo Filipa i żywo na nie reaguje. Odpowiedź Natanaela nie jest wprawdzie tak prostolinijna jak u anonimowych uczniów, którzy „usłyszeli jak mówił i poszli za [Jezusem]” – w. 37, skoro powątpiewa o nazaretańskim pochodzeniu głoszonego Mesjasza²². Z drugiej jednak strony słuszna krytyka Natanaela podkreśla nową cechę przyjmowania świadectwa – rozumną refleksję w świetle Pisma Świętego, która nie zamyka na osobiste spotkanie z Jezusem. Taką otwartość Natanael prezentuje poprzez swoją pozytywną odpowiedź na

²¹ Zob. Ł. Darowski, *Modele*, s. 166-168, 189-191, 197-198. Por. P.N. Anderson, *Philip: A Connective Figure in Polyvalent Perspective*, w: *Character Studies*, s. 168-188.

²² Nieufność Natanaela można zrozumieć na tle ówczesnych oczekiwań mesjańskich ukazanych w J 7,41-42, gdzie Mesjasz ma pochodzić z potomstwa Dawida i z miasteczka Betlejem. Zob. szerzej w: R. Bauckham, *Gospel of Glory. Major Themes in Johannine Theology*, Grand Rapids, MI 2015, s. 163-166.

zachętę Filipa: „Chodź i zobacz!” (w. 46)²³. (b) Drugi element modelu (spotkanie z Jezusem) przebiega w przypadku Natanaela według wzorca anonimowych uczniów. Jezus wykazuje miłą inicjatywę spoglądając jako pierwszy na nowego ucznia i rozpoczyna rozmowę słowami „Oto prawdziwy Izraelita, w którym nie ma podstęp” (w. 47). Świadczenie Jezusa o Natanaelu rozpoczyna dialog między nimi. Jest on rozbudowanym opisem osobistego spotkania z Jezusem, który ujawnia, że jest Tym, który po pierwszym spojrzeniu (εἶδεν – w. 42) zna swojego rozmówcę od wewnątrz²⁴. Świadomość bycia dogłębnie poznanym skłania Natanaela do pytania: „Skąd mnie znasz?” (w. 48), które jest wyrazem jego otwartości i pragnienia odkrycia tożsamości swojego rozmówcy. Jezus odpowiada tajemniczą aluzją do wydarzenia, które zostało przez Natanaela odczytane jako osobisty znak²⁵: „Widziałem cię zanim zawołał cię Filip, gdy byłeś pod drzewem figowym” (w. 48).

Nową cechą analizowanego spotkania z Jezusem w porównaniu do schematu anonimowych uczniów są charakterystyczne aluzje biblijne, które rozpościerają się w narracji od świadectwa Filipa („Znaleźliśmy Tego, o którym napisał Mojżesz w Prawie i Prorocy” – w. 45), poprzez słowa Jezusa („Oto prawdziwy Izraelita, w którym nie ma podstęp” – w. 47; oraz „Widziałem cię pod drzewem figowym” – ww. 48.50), aż do wyznania wiary Natanaela („Rabbi, Ty jesteś Synem Bożym, Ty jesteś Królem Izraela” – w. 49). Zatem pogłębione spotkanie z Jezusem dokonuje się na płaszczyźnie biblijnej. (c) Ostatni element modelu (odkrycie tożsamości Jezusa) jest szczególnie zaakcentowany we fragmencie o postaci Natanaela poprzez świadectwo wyrażone dwoma tytułami mesjańskimi („Syn Boży” i „Król Izraela” – w. 49), które najlepiej odpowiadają tytułom opisanym w ostatecznym celu czwartej Ewangelii (są to tytuły „Mesjasz” i „Syn Boży” – J 20,31). Ponadto, sam Jezus ocenia wypowiedź nowego ucznia jako

²³ Z pozytywną odpowiedzią Natanaela kontrastuje rozdwojenie wśród tłumu, który na podstawie prorocत्व Starego Testamentu odrzuca Jezusa (por. J 7,40-44).

²⁴ Schnackenburg zauważa, że słowa Jezusa „Oto prawdziwy Izraelita, w którym nie ma podstęp” (w. 47) są aluzją do Ps 32,2: μακάριος ἀνὴρ οὗ οὐ μὴ λογισθῆται κύριος ἁμαρτιᾶν οὐδὲ ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος – LXX. Psalm 32 jest pochwałą człowieka pokornego, który wyznaje przed Bogiem swoje winy i uzyskuje przebaczenie. W kontekście ironicznego komentarza Natanaela o Nazarecie, słowa pochwały w ustach Jezusa nawiązujące do uznania winy musiały zrobić na nim wielkie wrażenie i sprowokować go do refleksji. Zob. R. Schnackenburg, *The Gospel according to St John. Introduction and Commentary on Chapters 1 – 4*, New York 1968, 1990, t. I, s. 316-317.

²⁵ Zob. m.in. H. Witczyk, *Kościół Syna Bożego. Studium eklezjologii czwartej Ewangelii*, Biblioteka „Verbum Vitae” 3, Kielce 2012, s. 185.

wyznanie wiary: „Wierzysz dlatego, że powiedziałem Ci: widziałem Cię pod drzewem figowym” (w. 50). Również droga odkrywania przez Natanaela tożsamości Jezusa została bardzo szeroko i dokładnie opisana w porównaniu do pozostałych uczniów. Pomimo wymiaru tajemniczości ukazany w wydarzeniu „pod drzewem figowym” oraz licznych odwołań do Starego Testamentu, wyraźnym przesłaniem ewangelisty jest tutaj podkreślenie odkrycia kim jest Jezus na podstawie głębokiego i osobistego spotkania z Nim²⁶. Wyznanie Natanaela skierowane do Jezusa, a nie do kolejnej osoby, kończy tym samym modelowy łańcuch poznawania Jezusa przez pierwszych uczniów, ale nie kończy procesu odkrywania tożsamości Jezusa, który zapowiada nowy i wspanialszy etap słowami: „Zobaczysz jeszcze większe rzeczy niż to” (w. 50)²⁷.

Podsumowanie

Podsumowując opisany model ucznia należy podkreślić, że wzór drogi prowadzącej czytelnika do odkrycia kim jest Jezus ukazuje dwóch anonimowych uczniów Jana Chrzciciela (ww. 35-37). Zawiera on trzy etapy: (1) świadectwo, (2) spotkanie z Jezusem, oraz (3) odkrycie Jego tożsamości. Funkcją kolejnych, określonych z imienia postaci występujących w tekście, jest podkreślenie i rozwinięcie przede wszystkim jednego z etapów powyższego modelu. W ten sposób Andrzej akcentuje idealne świadectwo, Szymon Piotr ukazuje perspektywę odbiorcy świadectwa, Filip podkreśla bezpośrednie spotkanie z Jezusem, a Natanael głębokie poznanie kim jest Jezus w odniesieniu do tajemniczego doświadczenia pod drzewem figowym. Strategia narratora dotyczy jednak nie tylko etapów poznawania Jezusa, ale ukazuje także proces tworzenia się grupy uczniów. Proces ten można nazwać *łańcuchem świadectw*, gdyż odkrycie tożsamości Jezusa przez jedną osobę objawia się świadectwem wobec następnej i w ten sposób rozpoczyna się kolejna, konkretna droga poznawania kim jest Jezus. W tym procesie indywidualne osoby stają się dla siebie wzajemnie świadkami na drodze do Jezusa i ostatecznie tworzą wspólnotę, grupę uczniów, która

²⁶ Tajemnicze słowa Jezusa o widzeniu pod drzewem figowym, na które Natanael odpowiada równie tajemniczym wyznaniem wiary, stały się przedmiotem wielu rozwiązań egzegetycznych. Zob. najnowszy przegląd stanowisk w: A. Kubiś, *Drzewo figowe, osioł i woda żywa. Rola Księgi Zachariasza w Ewangelii Janowej*, Resovia Sacra 22/2015, s. 221-229.

²⁷ Zob. Ł. Darowski, *Modele*, s. 168-174, 191-194, 198-199. Por. S.A. Hunt, *Nathanael: Under the Fig Tree on the Fourth Day*, w: *Character Studies*, s. 189-201.

z nazwy (μαθηταὶ – J 2,2.11) pojawia się w kolejnym epizodzie narracyjnym w Kanie Galilejskiej.

Wnioski niniejszego referatu, oparte na rozprawie doktorskiej, wpisują się w bogatą literaturę dotyczącą charakterystyki postaci w czwartej Ewangelii. Dotychczasowe analizy egzegetów (Christopher Skinner, Steven Hunt, Francois Tolmie, Ruben Zimmermann, oraz Cornelis Bennema) pozwoliły ustalić, że postacie w Ewangelii Jana są pełnymi modelami zawierającymi szeroki wachlarz cech, z którymi czytelnik może się utożsamiać. Ponadto pozwalają również ocenić jakie postawy wobec Jezusa są adekwatne (czyli prowadzą do wiary), a jakie nieadekwatne (nie prowadzą do wiary). Niniejsza praca rozszerza powyższe ustalenia biblistów, gdyż odpowiada na pytanie: „W jaki sposób dana postać odkryła kim jest Jezus?” i jednocześnie pozwala potraktować odpowiedź jako paradygmatyczną.

Ks. dr Łukasz Darowski SDS, SBP 341